

FORMOVANIE SPELEOLÓGIE NA SLOVENSKU PO ROKU 1918

Marcel Lalkovič

Katedra ekomuzeológie, Fakulta prírodných vied UMB, Kammerhofská 25, 969 00 Banská Štiavnica

M. Lalkovič: Forming of speleology in Slovakia from 1918

Abstract: Speleology as a science in Slovakia emerged in the 20th century, but the interest regarding caves had existed a long time before. The discovery of Demänovská Cave of Liberty in 1921 caused a new era of cave researches. Except for new cave discoveries and their economical utilizing, during this new era new professional speleological research and many other specific activities have started. This tendency was intensified during the 2nd half of the 20th century and even more strengthened after the centralization of Slovak caving in 1970. After this process speleology has become a real professional sphere, which is developing in many new directions.

Key words: cave research, professional activity, speleology forming, Slovakia

ÚVOD

Termín speleológia sa do odbornej literatúry dostal zásluhou francúzskeho krasového bádateľa Eduarda Martela (1859 – 1938). Chápe sa ako vedný odbor, ktorý sa zaoberá štúdiom krasu, predovšetkým jaskýň. Okrem toho sa bežne používa aj pre záujmovú prieskumnú a objaviteľskú činnosť (jaskyniarstvo, praktická speleológia) speleológov. V slovenských podmienkach sa začal reálne presadzovať až v 20. storočí, aj keď záujem o poznávanie tunajších jaskýň je možné na podklade prác publikovaných v odbornej a inej literatúre, identifikovať podstatne skôr.

STAV PRED ROKOM 1918

Prvá zmienka o jaskyniach na Slovensku evidentne súvisí s prvou polovicou 13. storočia, ale muselo prejsť niekoľko storočí, kým sa charakter ich poznávania dostal na takú úroveň, že sa začali stávať objektom širšieho záujmu. Zásluhu na tom má slovenský polyhistor M. Bel. V prvej polovici 18. storočia vtedy známe údaje o slovenských jaskyniach zahrnul do svojho Prodrumu z roku 1732, ďalej do Notícií, ktoré vyšli v rokoch 1735 – 1742, a v roku 1744 v časopise Philosophical Transactions, v Londýne ho vydávala Royal Society, uverejnil zaujímavú správu o dvoch slovenských jaskyniach.

Až tieto informácie spôsobili, že sa o tunajšie jaskyne začala zaujímať vtedajšia odborná verejnosť. Škálu jej záujmu názorne dokumentujú práce rôznych domácich a zahraničných bádateľov či iných záujemcov. Patrili k nim hlavne F. E. Brückmann, J. Buchholtz, K. G. von Windisch, J. M. Korabinský, R. Townson, S. Bredetzky, L. B. Bartolomeides, F. S. Beudant, A. von Sydow, L. Zejszner, Ch. A. Zipser, A. Kiss, F. Kubinyi, A. Kornhuber a mnoho ďalších. Vplyvom objavu Dobšinskej ľadovej jaskyne sa poznávanie jaskýň v druhej polovici 19. storočia obohatilo o nové dimenzie. Popri archeologickom bádání patrila k nim najmä problematika ľadových jaskýň. Na druhej strane však tendencie, aké sú identifikovateľné u nás koncom 19. a začiatkom 20. storočia, ešte nevedli k tomu, aby sa podstatnejšie rozšíril okruh dovedy známych jaskýň a z toho rezultoval okruh ďalších poznatkov.

Napriek tomu môžeme uvedené obdobie v intenciách vtedajšieho Uhorska vnímať aj tak, že sa vo vzťahu k Slovensku začali prejavovať tendencie orientujúce sa na systematickejšie poznávanie tunajších jaskýň a ich možné hospodárske využitie. Dokumentuje to existencia cca 300 jaskýň, o ktorých sa zmieňovala dovtedajšia literatúra, a tiež postupne sa formujúca skupina prvých sprístupnených jaskýň (Plavecká jaskyňa, Jasovská jaskyňa, Demänovská ľadová jaskyňa, Dobšinská ľadová jaskyňa a Belianska jaskyňa).

PO ROKU 1918

Vplyvom vzniku nového štátu, ktorého súčasťou sa stalo Slovensko, sa tu po roku 1918 prerušila dovtedajšia kontinuita charakterizujúca záujem o poznávanie tunajších jaskýň. Z tohto hľadiska, keďže okrem ojedinelých výnimiek nešlo v tomto prípade o domáci – slovenský prvok, nebolo na čo nadviazať a ak to domyslíme do konca, v podstate nemal ani kto. Zvrat priniesol až rok 1921, presnejšie objav Demänovskej jaskyne slobody. Krok, ktorý by sme asi mali chápať ako súhrn istých okolností, v kontexte ktorých sa udial začiatkom augusta 1921.

Pod jeho vplyvom sa tak u nás začína prakticky úplne nová éra záujmu o poznávanie jaskýň. Je výrazne odlišná od toho, čím sa vyznačovala predchádzajúca doba. V minulom období išlo väčšinou o záujem, ktorý sa nerozvíjal na báze domáceho etnika, ale dal sa identifikovať v úplne iných spoločenských vrstvách. Jeho

rozsah a charakter najmä v 2. polovici 19. storočia podmieňoval hlavne rozvoj prírodovedného bádania prostredníctvom spolkov a existujúcich vedeckých spoločností. A čo je hlavné, v jeho prípade nedominoval záujem o odkrývanie a poznávanie nových jaskýň, ale snaha o bližšie poznanie lokalít, ktorých existencia bola väčšinou verejne známa.

Po roku 1918 sme svedkami úplne iných tendencií. Ich základom sa na jednej strane stala premisa, že ak sa takéto niečo udialo v roku 1921 v Demänovskej doline, nič nebránilo tomu, aby sa niečo podobné nemohlo udiať aj na iných miestach Slovenska, zvlášť ak na to existovali vhodné podmienky. Išlo teda o akýsi inšpiračný prvok, ktorý výrazne pôsobil všade tam, kde sa črtala čo i len minimálna nádej na prienik do dovtedy neznámych podzemných priestorov. Popritom však práve takto zameraná činnosť nastoľovala aj nemalé množstvo iných otázok, v intenciách ktorých sa potom problematika poznávania našich jaskýň dostávala do úplne iného svetla než v minulosti.

Pravdepodobne len asi takto možno vysvetliť boom, ktorý v prípade jaskýň na Slovensku nastal po objave Demänovskej jaskyne slobody. V nasledujúcich rokoch ho charakterizuje činnosť, ktorá potom jednoznačne smerovala k ďalším objavom. Popri Važeckej jaskyni z roku 1922 je to objav Starej a Novej Bystrianskej jaskyne v rokoch 1923 a 1926, ďalej Domice v roku 1926 či Harmaneckej jaskyne v roku 1932. Z podobného zorného uhla treba tiež vnímať činnosť, ktorá sa od roku 1923 rozbehla v prípade Jasovskej jaskyne a viedla tu k objavu jej ďalších častí, ako aj činnosť v Drinách v rokoch 1930 – 1932, ktorá napokon tiež vyústila do objavu novej jaskyne.

Prejavom inej tendencie, ktorá však vychádza z tej istej premisy, je reálne doložená snaha o prieskum ďalších potenciálnych lokalít, či už išlo o jaskyne vo východnej časti Slovenského krasu, presnejšie v okolí Jasova, Moldavy, Turne a Hačavy, alebo v jeho západnej časti, kde po objave Domice dominovala predovšetkým Silická planina. Podobne možno takýto záujem identifikovať aj v krasových ostrovoch severne od Košíc, v samotnej Demänovskej doline, v Slovenskom raji, okolí Banskej Bystrice a v iných častiach Slovenska. Takáto tendencia sa okrem toho neraz spájala aj s činnosťou, charakter ktorej už niesol v sebe určité znaky hlbšieho štúdia skúmaných lokalít.

Toto konštatovanie názorne dokumentuje činnosť Sekcie pre výskum východoslovenského krasu, ktorá v rokoch 1923 – 1926 preskúmala cca 40 jaskýň vo východnej časti Slovenského krasu a v krasových ostrovoch severne od Košíc, t. j. lokality v okolí Košických Hámrov, Veľkého Folkmára, Sivca, Veľkej Lodiny a Sokola. Jej členovia väčšinu z nich zamerali a zmapovali a výsledné plány či opisy ich priestorov predstavujú prakticky prvé informácie o existencii týchto jaskýň. Podobného charakteru je aj činnosť, ktorá sa v rokoch 1921 – 1928 zabezpečovala prostredníctvom Karpatského spolku. Jeho oddelenie pre jaskyniarstvo a skupiny pre jaskyniarstvo odborov v Banskej Bystrici a Spišskej Novej Vsi v uvedenom období preskúmali okolo 100 jaskýň v tzv. hornej Gelnickej doline, v oblasti Galmusu, na Dreveníku, Muránskej planine, v okolí Červenej skaly, Slovenskej Ľupče, Banskej Bystrice a v Slovenskom raji. V ojedinelých prípadoch ich činnosť vyústila aj do dokumentácie niektorých lokalít, resp. inak motivovanej odbornej aktivity.

Svojím spôsobom k predstaviteľom takto chápanej tendencie patrí aj krúžok pre výskum jaskýň Silickej a Plešivskej planiny, krúžok železničiarov v Plešivci a jaskyniarsky krúžok G. Dufku. Tieto zoskupenia popri iných súvisiacich aktivitách v Slovenskom krase preskúmali v rokoch 1922 – 1928 okolo 30 jaskýň. Podobne možno vnímať aj aktivity, ktoré sú neskôr identifikovateľné prostredníctvom odborov KČST na Hornom i Dolnom vrchu a v Zádielskej doline. Istým spôsobom by sme sem mohli zaradiť aj skupinu osôb, ktorá sa angažovala vo veci prieskumu Smolenického krasu v rokoch 1920 – 1929 a prípadne i niektoré ďalšie. V prípade spomenutej tendencie však nemožno zabúdať ani na niektorých jednotlivcov. Okrem V. Blumu a potom J. Drenka, ktorý v dvadsiatych rokoch 20. storočia preskúmal v Slovenskom krase okolo 10 jaskýň, jej výrazným predstaviteľom je J. Majko, objaviteľ Domice. Popri tomto objave a objave Jaskyne pri buku (Majkova jaskyňa) počas svojho pôsobenia v radoch finančnej stráže v medzivojnovom období v Slovenskom krase sám alebo za pomoci svojich kolegov a priateľov preskúmal okolo 30 jaskýň.

Za prejav ďalšej tendencie možno označiť činnosť vyvolanú niektorými okolnosťami, ktoré vyplynuli zo snáh o hospodárske využitie jaskýň. Okrem toho, že jej odborný charakter vždy podmienujú konkrétne okolnosti, pre obdobie po roku 1918 je typické aj to, že sa jej realizácia v mnohých prípadoch viazala na stanovisko vtedajšieho štátneho referátu na ochranu pamiatok. V porovnaní s minulým obdobím nešlo teda o činnosť, ktorej prvotná motivácia vychádzala z ďalšieho rozvíjania prírodovedného poznávania, ale o činnosť vyplývajúcu z pochopenia spoločenského významu jaskýň v kontexte života človeka, a to aj života predchádzajúcich generácií. Takto treba vnímať archeologický výskum Jasovskej jaskyne a niektorých jaskýň v jej okolí, ktorý v rokoch 1924 – 1925 realizoval J. Eisner za spolupráce J. Volka Starohorského, R. Gajdu a ďalších. Prejav tejto tendencie možno vysledovať aj v prípade Važeckej jaskyne a do určitej miery s tým súvisí aj jaskyňa Domica v čase, keď sa o ňu starali sekcie Slovenskej ligy v Plešivci a Hosúsove.

Podobným spôsobom treba chápať činnosť, ktorá sa po objave Demänovskej jaskyne slobody realizovala v Demänovskej doline. V súvislosti so sprístupňovaním jaskyne v rámci provizória snaha o poznanie jej celkových pomerov viedla v rokoch 1922 – 1923 k zameraniu jej priestorov. Súviselo s ním však aj množstvo

d'alších otázok. Patrilo k nim napríklad preskúmanie demänovskej časti Liptovského krasu zo stránky geologickej a geomorfologickej vrátane orientačného prieskumu dovtedy známych jaskýň. Iný okruh predstavoval prieskum Pustej priepasti od roku 1923. Po objave Demänovskej jaskyne slobody a ustanovení Komisie pre zverejnenie Demänovských jaskýň sme už zakrátko svedkami, že sa tu pri nej vytvára akýsi Objavný odbor, ktorý sa začína venovať prieskumu Pustej priepasti a iných jaskýň Demänovskej doliny. Nové objavy privábili do Demänovskej doliny aj R. Kettnera z pražského geologického ústavu, ktorý sa v rokoch 1924 – 1926 so svojimi žiakmi podujal na geologické mapovanie severnej strany Nízkych Tatier.

Tendencia, ktorá vyústila do hospodárskeho využitia jaskýň, po čase nastolila potrebu ďalšej činnosti, pričom jej charakter mal už výrazne odborné rysy. Prax totiž ukázala, že i hospodárske využitie jaskýň potrebuje, aby sa v jeho rámci vykonávala činnosť, poznatky ktorej môže vhodne zužitkovať v intenciách svojich potrieb, prípadne využiť spôsobom, ktorý pozitívne ovplyvní jeho ďalšie rozvíjanie. Preto sme v tridsiatych rokoch minulého storočia svedkami, že práve na tejto báze dochádza v roku 1933 k vzniku Vedeckej komisie Družstva Demänovských jaskýň a Krasovej komisie KČST, ktoré sa začali orientovať na riešenie niektorých odborných otázok týkajúcich sa jaskýň a krasových území. Do takto definovanej kategórie však treba zaradiť aj práce, ktoré z titulu potreby poznania priebehu jaskynných priestorov realizoval E. Paloncy v rokoch 1928 – 1930 v Demänovskej jaskyni slobody a neskôr v Domici či Belianskej jaskyni. Ním vyhotovené plány jaskynných priestorov okrem toho, že umožnili riešiť niektoré záležitosti vyplývajúce z požiadavky optimalizácie príslušného prehliadkového okruhu, vytvorili aj priestor na objasnenie ďalších odborných otázok, ktoré dominovali v odborných kruhoch. Do uvedeného rangu patrí aj činnosť, na akú sa podujal J. Volko Starohorský v prípade Važeckej jaskyne a napokon aj činnosť Krasovej komisie KČST v Slovenskom krase a iných krasových územiach, resp. Vedeckej komisie Družstva Demänovských jaskýň v prípade Demänovskej jaskyne slobody.

Medzivojnové obdobie poznávania jaskýň charakterizujú ešte dve tendencie. Kým prvá z nich akoby nadväzovala na trend z obdobia do roku 1918, druhá charakterom svojho prejavu predstavuje úplne nový prvok. V prípade prvej tendencie ide o činnosť, ktorú v známych jaskyniach charakterizuje snaha o bližšie poznanie niektorých tunajších špecifických stránok. Súvisí s výskumom J. Volka Starohorského v Demänovskej jaskyni Okno v roku 1923, s výskumom stredopaleolitického sídliska v Prepoštskej jaskyni (J. F. Babor, J. Eisner a Š. Janšák) v roku 1927, resp. s činnosťou A. Liebusa v jaskyni Horná Tůfna v rokoch 1928 – 1931. Patrí sem aj archeologický výskum J. Böhma v Silickej ľadnici z roku 1932 či V. Budinského Kričku, ktorý v roku 1934 výskumom overoval osídlenie jaskyne Vlčí dol pri Omastinej a roku 1935 realizoval výskum predných častí Dupnej diery pri Omastinej. Podobne môžeme chápať aj činnosť F. Pauka, ktorý spolu s F. Papánkom uskutočnil archeologický výskum Šarkanej diery pri Súľove, resp. činnosť K. Silnického a niektorých ďalších, ktorí sa zaoberali badaním v jaskynnom prostredí. Svojím spôsobom sem patrí aj činnosť niektorých členov mineralogicko-geologického odboru Spoločnosti vlastivedného múzea slovenského v Bratislave, ktorá sa ustanovila v roku 1924. Okrem starostlivosti o materiál pre zbierky, niektorých jej členov zaujala aj problematika systematického výskumu jaskýň Slovenska. Jeho výrazným predstaviteľom sa stal V. Holeček, do roku 1925 činný aj pod egidou Komisie pre zverejnenie Demänovských jaskýň.

Prejavom druhej tendencie je činnosť, aká zásluhou J. Volka Starohorského vyústila v roku 1930 do založenia Múzea slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši. Vznik tejto inštitúcie môžeme považovať za začiatok trendu, ktorý v povojnovom období zohrával významnú úlohu pri formovaní speleológie na Slovensku. Vo vtedajšej dobe múzeum podľa svojich stanov malo za cieľ budovať a sprístupňovať zbierky verejnosti tak, aby o. i. ich speleologická časť poskytovala podľa možnosti čo najúplnejší obraz o krase Slovenska. Roku 1932 vznikol pri múzeu Prírodovedecký zbor. K jeho aktívnym odborom patrila najmä odbor krasový, ktorého činnosť sa sústredila na organizovanie rôzličných podujatí. S týmto obdobím múzea súvisí aj ďalšia práca J. Volka Starohorského. Je ňou prvá jaskyniarska príručka – *Speleológia či jaskyňoveda vzhľadom na Slovensko*, ktorú vydal menom knižnice múzea roku 1935.

OBDOBIE ROKOV 1939 – 1945

Prejavy takto identifikovaných tendencií majú zásluhu na tom, že záujem o poznávanie jaskýň na Slovensku úplne neutíchol ani potom, keď vplyvom udalostí z jesene 1938 pripadla časť južného Slovenska Maďarsku a od roku 1939 tu prestal pôsobiť Klub československých turistov a jeho Krasová komisia.

V prípade Slovenského krasu práve medzivojnová činnosť J. Majka zapôsobila inšpiračne na niektorých miestnych obyvateľov. Najmä ich zásluhou tu v rokoch 1942 – 1944 sekcia pre jaskynný výskum pri Univerzitnom turistickom spolku v Budapešti preskúmala okolo 50 jaskýň a priepastí. Na Slovensku bola situácia o čosi zložitejšia, pretože slovenský prvok sa ešte len formoval.

Zásluhou V. Benického, ktorého poverili výskumom v oblasti jaskyniarstva, sa prieskumná činnosť na Slovensku rozvíjala aspoň tam, kde na to jestvovali vhodné podmienky. Dokumentuje to prieskum Veľkej ľadovej priepasti na Ohništi v roku 1939, akcia usilujúca sa o objasnenie spojenia Demänovskej jaskyne

slobody s Pustou priepasťou v roku 1940 a niektoré iné. Na tejto báze sa začal pri redakcii Krás Slovenska konštituovať jaskynný odbor, ktorý sa uviedol prieskumom vyvierajúcej pod Hlbokým v Jánskej doline v roku 1943 a napokon v roku 1944 prerástol do vzniku Jaskyniarskeho zboru KSTL. Základom jeho činnosti sa stala registrácia všetkých jaskýň, priepastí, vyvieráčiek a ponorov na Slovensku.

Činnosť odborného charakteru vo forme, ako ju chápala najmä Krasová komisia KČST, v rokoch 1939 – 1945 stagnovala. Doložiť ju možno iba predbežným výskumom M. Novikova v Bystrianskej jaskyni v roku 1940 so zameraním na problematiku jaskynnej fauny. V prípade Slovenského krasu môžeme sem popri činnosti H. Kesslera, ktorý skúmal možnosť paleolitického osídlenia Domice, zaradiť ešte zisťovací výskum M. Mottlovej v tejto jaskyni z roku 1940.

PO ROKU 1945

Ak sa zamýšľame nad predchádzajúcim obdobím, potom situáciu po roku 1918 by sme mali vnímať ako trend, keď sa v intenciách záujmu o jaskyne na Slovensku formujú dva prúdy. Na jednej strane sme svedkami, že s ohľadom na charakter tunajších pomerov začalo sa už, i keď ešte len veľmi pomaly, presadzovať (popri ostatných) domáce – slovenské etnikum. Popri J. Majkovi je to najmä V. Benický a potom ešte niekoľko ďalších jednotlivcov (D. Makovický, J. Klepáč, P. Andaházy a i.), ktorí sa spolupodieľali na niektorých akciách alebo iným spôsobom zasiahli do činnosti okolo jaskýň. O niečo neskôr prichádza éra P. Droppu, J. Halašu, B. Košíka a ďalších, ktorí sa potom prostredníctvom Jaskyniarskeho zboru KSTL začali presadzovať v slovenskom jaskyniarstve.

Oproti minulosti však záujem o jaskyne nadobúdal aj výrazne iné dimenzie. Tendencia založená na čoraz intenzívnejšom prieskume umožnila, aby sa popri objavoch a poznávaní ďalších jaskýň uviedli do praxe aj prvky, aké povahou svojej existencie predstavovalo Múzeum slovenského krasu, Krasová komisia KČST či Vedecká komisia Družstva Demänovských jaskýň. Znamená to, že záujem o jaskyne v kontexte rôzne pôsobiacich faktorov (sprístupnené jaskyne, nové objavy, štátny referát na ochranu pamiatok a i.) začal dostávať širší spoločenský zmysel. Vplyvom spomenutých okolností sa úplne vymanil z toho, čo charakterizovalo uplynulú dobu a navyše sa už začali rysovať kontúry základne, ktorá by bola schopná rozvinúť ho do ešte väčšej šírky a obohatiť o ďalšie a ďalšie dimenzie. Takéto tendencie sa potom naplno prejavili v povojnovom období.

Existencia Jaskyniarskeho zboru vytvárala na to dobrú východiskovú pozíciu, ktorá sa ešte umocnila tým, že zbor sa začal zaujímať o Múzeum slovenského krasu. Chcel ho získať do svojej správy a prebudovať na celoslovenské špecializované jaskyniarske múzeum. Tieto jeho snahy sa zavŕšili potom, ako sa v roku 1949 pretvoril na Slovenskú speleologickú spoločnosť (SSS) a v intenciách týchto zámerov sa na pôde múzea inštalovala a v júni 1951 sprístupnila verejnosti prvá expozícia speleologického zamerania.

Vývoj v povojnovom období sa niesol aj v znamení ďalších tendencií, vplyvom ktorých formovanie speleológie na Slovensku začalo dostávať výrazne iné kontúry. Základňa, ktorú reprezentoval pôvodný Jaskyniarsky zbor a po ňom Slovenská speleologická spoločnosť, bola dostatočne veľká na to, aby sa prieskum jaskýň zbavil svojej nedávnej živelnosti a nadobudol povahu systému, ktorý prinášal adekvátne výsledky. Dokumentuje to o. i. objav Gombaseckej jaskyne v roku 1951, Demänovskej jaskyne mieru a Medvedej jaskyne v roku 1952, charakter a rozsah prieskumnej činnosti v krasových územiach Slovenska, sprístupnenie Harmaneckej jaskyne a mnoho iných vtedajších jaskyniarskych aktivít. Tu niekde treba tiež hľadať príčiny trendu, ktorý sa vo vzťahu k jaskyniarstvu začal presadzovať prostredníctvom RCR, potom ako sa činnosť Spoločnosti dostala do útlmu a jaskyne prešli do operatívnej správy rezortu povereníctva dopravy.

Začiatok druhej polovice 20. storočia teda jasne ukázal, že Slovensko má neobyčajne priaznivé prírodné podmienky na to, aby sa slovenská speleológia mohla vnímať nielen ako istý druh záujmovej činnosti, ale aj v oveľa významnejších a spoločensky užitočnejších dimenziách. Svedčí o tom nielen činnosť Štátneho archeologického ústavu v Martine, ktorý sa od roku 1951 začal venovať archeologickému výskumu jaskýň a v tejto činnosti intenzívne pokračoval aj po roku 1953, keď ho včlenili pod Slovenskú akadémiu vied. Podobne možno vnímať aj Geografický ústav SAV, kde sa dokonca od roku 1954 zriadilo speleologické oddelenie so sídlom v Liptovskom Mikuláši. Z tohto hľadiska nemožno zabúdať ani na Ústav pre meteorológiu a klimatológiu UK a Štátny hydrometeorologický ústav v Bratislave a ich podiel pri riešení mikroklimatických pomerov Demänovskej a Dobšinskej ľadovej jaskyne. Svoju úlohu tu zohrávalo aj Múzeum slovenského krasu v Liptovskom Mikuláši, pričom ťažisko jeho činnosti smerovalo do prieskumu a dokumentácie jaskýň a z toho vyplývajúcej ústrednej evidencie krasových javov na Slovensku.

Pre toto obdobie je popri tu uvedených aspektoch tiež charakteristické, že zásluhou SSS a neskôr i Turistu, n. p., sa speleologický prieskum dostal na úplne inú úroveň. Okrem toho, že sa stal masovejším, čomu zodpovedali aj dosahované výsledky, začal ho výrazne ovplyvňovať ďalší, dovtedy neznámy prvok. Máme na mysli českých jaskyniarov, ktorí sa spočiatku ako žiaci R. Kettnera v päťdesiatych rokoch 20. storočia udomáchovali v Slovenskom krase. Na túto ich činnosť, ktorú z hľadiska osôb reprezentoval najmä F. Skři-

vánek a okruh jeho spolupracovníkov, nadviazali neskôr mladšie generácie. Pod hlavičkou Krasovej sekcie Prírodovedeckého zboru Spoločnosti Národného múzea v Prahe a jej nástupcov v druhej polovici 20. storočia postupne preskúmali jednotlivé planiny Slovenského krasu a zdokumentovali prevažnú väčšinu vtedy známych jaskýň a priepastí.

Ich pričinením, ďalej zásluhou systému, ktorý do speleologického prieskumu zaviedol Turista, n. p., či pôsobením iných okolností sa významným spôsobom zvýšila preskúmanosť krasu Slovenska. V dôsledku toho vzrástol počet dovtedy známych jaskýň, ktorý sa na začiatku sedemdesiatych rokov 20. storočia odhadoval na cca 700 až 800 lokalít. Toto všetko vytváralo následne priestor na prezentáciu získaných poznatkov a zároveň nastoľovalo množstvo ďalších otázok, ktoré sa stávali objektom odborného záujmu. Je preto celkom prirodzené, že v roku 1956 vznikol na pôde Múzea slovenského krasu zborník Slovenský kras (jeho prvé číslo vyšlo v roku 1958), ktorý spolu s niektorými ďalšími periodikami (Geografický časopis, Krásy Slovenska a i.) plnil a v tomto smere dodnes plní významnú úlohu. Popri nich sa začal otvárať aj priestor pre prvé monotematicky orientované publikácie, ktoré s rôznou šírkou záberu a z rôzneho uhla pohľadu mapovali vtedajšiu úroveň jaskyniarstva a poznatkovú úroveň takto sa rodiaceho vedného odboru.

Z hľadiska čoraz viac sa presadzujúcej speleológie za prínos tohto obdobia treba považovať zákon SNR č. 1/1955 o štátnej ochrane prírody. Na jeho základe pripadli Poverenictvu kultúry kompetencie vo vzťahu k ochrane prírody, prieskumu, výskumu, otváraníu, sprístupňovaniu a prevádzke krasových útvarov, najmä kvapľových a ľadových jaskýň, ktoré sa vnímali ako najvýznamnejšie prírodné výtvory a národné hodnoty. Pri Povereníctve školstva a kultúry zriadili v roku 1956 Poradný zbor pre otázky jaskyniarstva a krasových javov, ktorý sa mal v súhlase so zákonom starať o jaskyne ako o národné hodnoty a prírodné krásy. Týmto spôsobom sa do popredia záujmu dostali ďalšie odborné otázky, ktoré by sme však nemali vnímať len v rovine vyhlasovania chránených prírodných výtvorov – jaskýň, ale aj z podstatne širších hľadísk a najmä v kontexte špecifickej krasovej krajiny.

Ak z tohto zorného uhla hodnotíme prvých dvadsať rokov druhej polovice 20. storočia, potom treba povedať, že v tomto období sa začala na Slovensku formovať ďalšia jaskyniarska generácia. Práve jej zásluhou sa významne prehĺbili poznatky o našich jaskyniach a zároveň sa diferencoval aj záujem o ich poznávanie na báze špecifického vedného odboru. Mená ako A. Droppa, J. Bárta, J. Gulička, J. Seneš, V. Rozložník, S. Kámen, S. Šrol, P. Droppa, O. Horák, D. Čunderlík, L. Herényi a mnoho ďalších nie sú len dôkazom tohto trendu, ale zároveň významnou mierou prispeli k ďalšiemu rozšíreniu poznatkov v oblasti speleológie.

Je potešiteľné, že takto nastúpený trend neustal ani po roku 1970, v období, ktoré vo všeobecnosti nazývame centralizáciou slovenského jaskyniarstva. Sústreďenie všetkých zložiek jaskyniarskeho záujmu, aký sa postupne presadil a udomácnil v slovenských podmienkach pod egidou jednej organizácie – Správy slovenských jaskýň, možno dnes vnímať rôzne. Na jedno však nikdy netreba zabúdať. Je to vzácna symbióza, akú sa týmto krokom podarilo nastoliť a dlhodobo udržať po predchádzajúcich nie vždy najlepších skúsenostiach. Prvok, ktorý napriek niektorým novým okolnostiam zohrával svoju pozitívnu úlohu aj potom, keď v roku 1981 došlo k začleneniu jaskyniarstva pod sféru ochrany prírody. Len vďaka tomuto trendu mohla na Slovensku vyrásť nová jaskyniarska generácia, ktorá charakterom svojho záberu a škálou rôznych aktivít čoraz vyššie posúvala a stále posúva latku poznatkovej úrovne súčasnej speleológie. V jej prípade to nie sú len mená ako J. Jakál, A. Chovan, D. Kubíny, Š. Roda, P. Hipman, Z. Hochmuth, L. Novotný, J. Tulis, J. Halaš, M. Zacharov, J. Brodňanský, M. Velič či J. Gaál a celá škála ďalších predstaviteľov jednotlivých smerov súčasného jaskyniarstva, resp. speleológie. Je to aj postupné vymaňovanie sa z domáceho prostredia a rozvoj kontaktov smerom navonok či vzájomná konfrontácia nadobudnutých poznatkov s vyspelým zahraničím a množstvo iných z toho vyplývajúcich náležitostí. Práve na základe tohto trendu môžeme dnes speleológiu u nás vnímať vo formách, o ktorých sa na začiatku 20. storočia ešte nedalo ani len diskutovať.

Jej súčasnú škálu možno vyjadriť rôzne. Na jednej strane je to vyše 5000 známych jaskýň a priepastí na Slovensku. Ak si odmyslíme to, čo je v tomto prípade základom ich reálneho poznania, potom to možno vyjadriť aj charakterom činnosti, bez ktorej sa jednoducho nedalo dopracovať k takému impozantnému výsledku. Týmto spôsobom sa nám len prieskumná oblasť rozpadá na celú škálu rôznych činností (speleolapinizmus, speleopotápanie, mapovanie a dokumentácia, fotodokumentácia, technika a výstroj a i.), ktoré sú dnes základom takéhoto poznávania. Nie je tomu inak ani v prípade štúdia krasu a jaskýň – oblasti, do ktorej dnes zasahuje celý rad vedných odborov, kde prínos slovenských odborníkov skutočne nie je zanedbateľný. Z tohto a mnohých iných náležitostí napokon rezultovali všetky tie poznatky, ktorými sa predstavitelia našej speleológie prezentovali nielen na rozličných odborných podujatiach doma i v zahraničí či v odborných periodikách alebo monografiami typu Kras Silickej planiny, Praktická speleológia, Jaskyne a jaskyniari, Jaskynný systém Stratenskej jaskyne, Problémy speleologického prieskumu vodných tokov na Slovensku, Ján Majko a najnovšie i Jaskyne Slovenského krasu v živote Viliama Rozložníka, Kras Slovenského raja, prípadne škálov ďalších odborných aktivít.

ZÁVER

Ak sa z pohľadu vyššie uvádzaných intencií zamýšľame nad obdobím po roku 1918 a posudzujeme otázku formovania speleológie na Slovensku, potom prichádzame k poznatku, že každé desaťročie ju obohatilo o nové momenty. Možno ich chápať ako určité míľniky, prostredníctvom ktorých si razila cestu k životu, resp. usilovala sa o právo na svoju existenciu. Že išlo o trend výrazne pozitívny, dokumentuje dnes množstvo rôznych faktorov. Za všetky z nich azda najvýstižnejšie hovoria nasledujúce dva. Pokiaľ sme pred objavom Demänovskej jaskyne slobody mali na Slovensku vedomosť o existencii cca 300 jaskýň, na konci 20. storočia, čiže po uplynutí približne osemdesiatich rokov, tento počet vzrástol na cca 5000 jaskýň.

1920	<p>Počet známych jaskýň na Slovensku – cca 300</p> <p>Nová éra záujmu o jaskyne</p> <ul style="list-style-type: none">- nové objavy- prieskum jaskýň- hospodárske využitie- iná činnosť
1930	<p>Počiatky inštitucionalizovania odbornej činnosti</p> <ul style="list-style-type: none">- vznik Múzea slovenského krasu (1930)- vznik Vedeckej komisie Družstva Demänovských jaskýň (1933)- vznik Krasovej komisie KČST (1933)
1940	<p>Počiatky formovania základne dobrovoľného jaskyniarstva</p> <ul style="list-style-type: none">- Jaskyniarsky odbor Krás Slovenska (1943)- Jaskyniarsky zbor KSTL (1944)- Slovenská speleologická spoločnosť (1949)
1950	<p>Formovanie vedeckého výskumu jaskýň</p> <ul style="list-style-type: none">- Archeologický a Geografický ústav SAV- Univerzita Komenského- Štátny hydrometeorologický ústav- vznik Poradného zboru pre veci jaskýň a krasových javov (1956)
1960	<p>Obnovovanie základne dobrovoľného jaskyniarstva</p> <ul style="list-style-type: none">- vznik Speleologickej odbočky SGS (1960)- Jaskyniarsky krúžok MSK- formovanie jaskyniarskych krúžkov pri závodných výboroch ROH
1970	<p>Centralizácia jaskyniarstva</p> <ul style="list-style-type: none">- vznik Správy slovenských jaskýň (1970)- začlenenie Múzea slovenského krasu pod SSJ (1970)- obnovenie Slovenskej speleologickej spoločnosti (1970)
1980	<p>Jaskyniarstvo ako súčasť štátnej ochrany prírody</p> <ul style="list-style-type: none">- Zlúčenie SSJ s úsekom ochrany prírody SÚPSOP – vznik ÚŠOP- premenovanie MSK na Múzeum slovenského krasu a OP (1983)- premenovanie múzea ma Múzeum vývoja ochrany prírody (1987)- zánik Speleologického poradného zboru MK SSR
1990	<p>Decentralizácia jaskyniarstva</p> <ul style="list-style-type: none">- obnovenie Správy slovenských jaskýň (1990)- vznik Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva (1990)- osamostatnenie Slovenskej speleologickej spoločnosti (1991)
2000	<p>Počet známych jaskýň na Slovensku – cca 5000</p>

Znamená to, že sa tu reálne presadilo niekoľko generácií, zásluhou ktorých, ich neutíchajúceho nadšenia a formujúcej sa odbornej činnosti, sa uvedený počet jaskýň stal neodškriepiteľným faktom. Z toho vychádza aj druhý faktor, ktorého podstatu možno zhrnúť takto: Za spomenuté obdobie sa na báze záujmu o jaskyne sformovala značne široká personálna základňa, existencia ktorej umožnila štruktúrovať záujem o jaskyne v intenciách, ako ich poznáme dnes. Reprezentuje ich dobrovoľné jaskyniarstvo prostredníctvom Slovenskej speleologickej spoločnosti, profesionálna zložka orientujúca sa na hospodárske využívanie sprístupnených jaskýň – Správa slovenských jaskýň, ďalej zložka odborná-dokumentačná – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva a napokon i sféra vedeckého výskumu, do ktorej popri tu uvádzaných subjektoch zasahujú najmä ústavy Slovenskej akadémie vied a niektoré ďalšie inštitúcie.

LITERATÚRA

Liptovský kras, jaskyne Demänovského údolia (zvláštny odtlačok z Prúdov). Bratislava – Liptovský Mikuláš 1923, 84 s.

JAKÁL, J. 1996. Správa slovenských jaskýň – integrujúci prvok slovenského jaskyniarstva. Aragonit, 1, 24–26.

LALKOVIČ, M. 2000. Jaskyniarstvo na Slovensku v medzivojnovom období. In Z. Hochmuth, Ed. 50 rokov Slovenskej speleologickej spoločnosti, zborník referátov. Prešov, 7–16.

LALKOVIČ, M. 2001. Ján Majko, životné osudy jaskyniara. SMOPaJ, Liptovský Mikuláš, 183 s.

PANOŠ, V. 2001. Karsologická a speleologická terminologie. Knižné centrum, Žilina, 352 s.

PRIKRYL, L. V. 1985. Dejiny speleológie na Slovensku. Veda, Bratislava, 204 s.